

Уморени Срби Сарајева 7. септембра 1941. г. према књизи „Протокол умрлих Српске православне цркве Храма светог Преображења у Новом Сарајеву“ (извор за истраживање злочина над Србима Сарајева 1941–1945)

Жељко Јандрић

Грађа

професор Богословије

УДК 341.322.5(=163.4(497.15Сарајево)»1941»

Светог Петра Дабробосанског

COBISS.RS-ID 143166465

у Фочи

DOI 10.7251/TOP2511107J

zeljkojandric@gmail.com

Апстракт: Протокол умрлих СПЦ Храма Светог Преображења у Новом Сарајеву, књига V, прворазредни је историјски извор за истраживање злочина над сарајевским Србима у периоду 1941–1945. г. Књига умрлих садржи податке о жртвама рата парохије Храма Преображења почевши од првих дана рата до послеријатних допуна књиге вршених од надлежног свештенства. Након протјеривања свештенства СПЦ, вођење протокола наставили су органи НДХ, а по оснивању органи тзв. Хрватске православне цркве. Неке од српских жртава уписиване су од стране органа НДХ у књигу протокола гдје је за узрок смрти навођена одредница „несретан случај“. Након повратка надлежног свештеника Вељка Шкаљка, те других канонских свештеника СПЦ, извршене су корекције о начину страдања (узроку смрти). Класификована одредница узрока смрти „несретни случај“ коригована је у „убијени од стране усташа“. Рад доноси биографске податке Срба страдалих 7. септембра 1941. парохије Ново Сарајево, међу којима неки од њих нису обухваћени нити једним послеријатним пописом жртава. У наредној ревизији списка страдалих овај

рад би могао да донесе нове податке о страдалим српским цивилима у Сарајеву којих је до сада пописано само 819.

Кључне ријечи: Срби, НДХ, тзв. Хрватска православна црква, парох Вељко Шкаљак, Сарајево, Ново Сарајево, Пофалићи, Алипашин мост, Рељево, Швракино село, Јошаница, Кривоглавци.

У муњевитом априлском нападу који отпочиње 6. априла 1941. г. без претходне објаве рата, њемачке групе брзо продиру на територију Краљевине Југославије која је 17. априла 1941. г. принуђена да потпише капитулацију. Отворена дејства хрватског и муслиманског фактора у војсци и међу становништвом огледала су се у дефетистичком опхођењу, дезертерству, саботажама, диверзијама и другим облицима подмукле борбе против Краљевине. Издаја Хрвата и муслимана, те јачина њемачких снага доводе до брзог слома краљевске војске, те њемачке јединице улазе у Сарајево 15. априла 1941. г. Тадашња штампа улазак окупационих снага у Сарајево описује ријечима да су Сарајлије дочекале окупатора „са усхићењем и радощу, те да су окитили своје куће хрватским и њемачким заставама са кукастим крстом...“¹

Усташки органи процес преузимања војне, полицијске, управне и административне власти завршавају 1. јула 1941. г., када је успостављена жупа Врхбосна са Сарајевом као центром.² Након успоставе органа НДХ донесене су и законске одредбе које су водиле ка постепеном укидању националне свијести Срба. Након забране Српске православне цркве већина свештенства у Сарајеву одведена је у усташке логоре или протјерана у Србију.³ По налогу НДХ Одбора за иселљавање 15. јул 1941. г. у Сарајеву је ухапшено 10 свештених

1 Safet Šefkić, *Stradanja stanovništva od prvih bombardovanja*, u: *Sarajevo u revoluciji*, 2, ur. Nisim Albahari i dr., Sarajevo, 1977, 88–95.

2 Борис Томанић, Небојша Стамболија, Драган Цветковић, *Цивилне жртве Друио свейској раиа у срезу Сарајево: Оишии преїлед и квантификација*, у Војно-историјски гласник, 2024, бр. 2, 47–74.

3 Српска црква на простору НХД остала је без клира који је или мучки уморен или протјеран у Србију. Мученичку смрт доживјела су три епископа, а број убијених клирика Српске цркве достигао је цифру од укупно 196 (Вељко Ђурић, *Усшиаше и православље, Хрвајска православна црква*, Београд 1989, 107–117).

лица са њиховим породицама, који су потом послати у логор у Сиску.⁴ Међу прогнаним свештеницима налазио се и Вељко Шкаљак, парох долачки Храма Преображења Господњег у Новом Сарајеву.

Након прогона српског свештенства, усташки политичари и представници Римокатоличке цркве, у циљу денационализације Срба, приступили су процесу насилног превођења у римокатолицизам. Прекрштавање православних Срба подстицали су истовремено клер Врхбосанске надбискупије у Сарајеву са надбискупом Шарићем, жупницима Бралом, Вајсом и бројним другим.⁵

Тзв. Хрватска православна црква створена је због умиривања Срба који су већ покренули устанак против НДХ, али и због спознаје усташких власти да превођење православних Срба у римокатолицизам није довољно за губљење њихове националне свијести. Након прогона српског свештенства, на подручје канонског дјеловања Српске православне митрополије дабробосанске, прокламовани су током 1942. г. као архијерејски намјесници (наджупници): Пародијев Анатолије архимандрит за Зеницу, те Руженцов Николај за намјесника сарајевског. У Сарајеву је, поред Николаја Руженцова, постављен за свештеника и Мрачковски Иван. Василије Добронравов као „Духовник за хрватску православну исповијед при III. Зборном подручју“ имао је дозволу од 6. новембра 1943. г. за службу у Преображенском храму у Пофалићима те у Храму Св. Николе Чудотворца у Рељеву.⁶ Из докумената Заповједништва III зборног подручја од 12. јануара 1945. г., видљиво је да су у храму у Пофалићима, од октобра 1944. г. до времена настанка документа, обављена само три богослужења, док у Рељеву није био постављен свештеник.⁷

4 Јован Мирковић, *Хронологија злочина (април - август 1941. г.) - прилози доказима о ђеноцидном карактеру Независне Државе Хрватске*, у: Прилози истраживању злочина геноцида и ратних злочина, ур. Јован Мирковић, Београд 2009, 18.

5 Жељко Јандрић, *Прилози истраживању прозелитизма клера Римокатоличке цркве у НДХ: неколико случајева насилног прекрштавања православних Срба*, у: Топола, ЈУ Спомен-подручје Доња Градина, бр. 6, 2020, 89–90.

6 АМДБ, Храм Св. арханђела Михаила и Гаврила — Стара црква у Сарајеву, *Duhovnik za hrvatsku pravoslavnu ispovijed pri III. Zbornom području, Episkopu hrvatske pravoslavne eparhije sarajevske, predmet: Molba se dozvoli bogoslužnje za pripadnike oružanih snaga u crkvama u Novom Sarajevu i u Reļevu*, 5. 1. 1945.

7 Жељко Јандрић, *Прилози за истраживање дјеловања тзв. „Хрватске православне цркве“ на подручју канонске Српске православне митрополије*

Покушаји денационализације Срба у Сарајеву одвијали су се са ратним пошастима праћеним пљачкама, убиствима и свим облицима физичког насиља. Као важан стратешки град, Сарајево је било добро осигурано полицијским ефективима НДХ и Њемачке те је до краја рата држано под окупацијом. Ова чињеница проузроковала је излагање перманентном терору српског становништва Сарајева.⁸ Српско цивилно становништво у Сарајеву доживљавало је свакодневно најсвирепије насиље и различите погубне репресалије (у затворима, логорима, на кућном прагу). Као дио мреже логора смрти у НДХ, у Крушчици код Витеза основан је крајем јула 1941. г. логор за Србе и Јевреје. Његово стварање потакнуо је Вјекослав Лубурић Макс, начелник свих концентрационих логора, док је оперативну контролу вршио Јуре Францетић, усташки повјереник за БиХ.⁹

Ова рана фаза терора била је само увод у још масовније злочине који су спроведени у годинама окупације које су улиједиле када је насиље ескалирало до геноцидних размјера. Међу најпознатијим мјестима масовних егзекуција налазе се: Враца, Јеврејско гробље у Ковачићима, у близини Мерхемића циглане у Велешићима, у Алипашином мосту, у Вогошћи, Рељеву и Доброшевићима, простор испод мртвачнице данашње Клиничке болнице Медицинског факултета, и бројне друге.¹⁰

Један од највећих злочина над сарајевским Србима извршен је 7. септембра 1941. г. над цивилима сарајевског насеља Алипашин мост, Рељево, Јошанице, Кривоглаваца и других оближњих села. Након што су насумична хапшења извршена 7. септембра у Новом Сарајеву, заробљеници су спроведени у насеље Алипашин мост.

Дабробосанске у времену НДХ окупације (кроз изворе и документарну грађу), у: Годишњак за истраживање геноцида, св. 16/1, Београд 2024, 49—77.

8 Борис Томанић, Небојша Стамболија, Драган Цветковић, *Цивилне жртве Друіоі свейској раіа у срезу Сарајево: Оішійи іреілед и кванііфкаціја*, у Војно-историјски гласник, 2024, бр. 2, 47—74; Драган Цветковић, *Босна и Херцејовина - нумеричко огређење људских јубишака у Друіом свейском раіу*, у: Годишњак музеја жртава геноцида, тематски број, Прилози истраживања злочина геноцида и ратних злочина, ур. Јован Мирковић, Београд 2009, 79—156.

9 Danilo Jakovljević, *O prvim zločinima nad stanovništvom u okolini Sarajeva*, у: Sarajevo u revoluciji, 2, ур. Nisim Albahari i dr., Sarajevo 1977, 158—166.

10 Josip Bilik Peпо, *Prva streljanja na Vracama*, у: Sarajevo u revoluciji, 2, ур. Nisim Albahari i dr., Sarajevo 1977, 167—171.

Прва фаза злочина извршена је у Алипашином мосту (у бившем Соколском дому), гдје је група усташа ликвидирала 60 заробљених српских цивила. У извјештају о овим догађајима органа НДХ се наводи: „Дана 8 рујна 1941. г. дознао је оружнички наредник ове по-стаје Мујо Саџак да су усташе табора Алипашин мост 7. рујна 1941. г. лишили слободе и отјерали у свој табор око 60 лица из мјеста Алипашина Моста, Ченгић Виле, Швракина Села и Брешћа... које су повезали у жицу осим тројице које су у дворишту табора стрељали из пушака...“.¹¹ И други извјештаји усташких органа о овим злочинима наводе: „У Алипашином Мосту, усташе поубијали и спалили 60 Срба, а љешине нису покопали... Нијемци по налогу дивизије испитују случај и фотографирају...“.¹² Извјештаји органа НДХ наводе имена око 60 страдалих из Алипашиног моста и околних насеља, који су убијени у Алипашином мосту.¹³

11 Izveštaj oružničke postaje Alipašin Most od 9. septembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o pokolju pravoslavaca od strane ustaša na svojoj teritoriji, oružnička postaja Alipašin Most broj 1600, 9. rujna 1941. g. br. 271 (Zločini na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu: zbornik dokumenata. Tom 1, Zločini Nezavisne Države Hrvatske 1941—1945, 674—676)

12 Telegram Zapovjedništva Bosanskog divizijskog područja od 10. septembra 1941. Ministarstvu domobranstva o zločinu ustaša u Alipašinom Mostu, br. 273 (Zločini na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu: zbornik dokumenata. Tom 1, Zločini Nezavisne Države Hrvatske 1941—1945, 686—687).

13 У Алипашином пољу, према извјештајима НДХ, усташе су поименице убили: Милана Ћокића, Грују Ћокића, Славка Ешпека, Велемира Ешпека, Милоша Крајишника, Тому Вујасиновића, Тришу Божића, Богдана Кнежевића, Богдана Мићића, Драгу Кнежевића, Среду Кнежевића, Перу Кнежевића, Обрада Копривицу, Митра Копривицу, Тришу Јошила, Максима Јошила, Мирка Јошила, Ристу Јошила, Бранка Јошила, Марка Јошила, Остоју Јошила, Богдана Јошила, Јовицу Јошила, Раду Јошила, Јову Кравића, Мару Кравића, Вукашина Стојевића, Предрага Чангаловића, Луку Ковачевића, Радована Кукића, сви из Алипашина моста, Игњата Милошевића, Божићара Милошевића, Ристу Милошевића, Душана Јањића, Ћорђа Јањића из Ченгић виле, Перу Радаковића, Милу Радаковића, Јанка Гулију, Милана Младена, Луку Младена, Данила Младена, Ћорђа Младена, Миладина Младена, Мирка Младена, Тану Младена из Швракина села, Митра Милићевића, Милу Нинковића из Брешћа, Перу Ћоковића из Швракина села, Јову Дукића и Велемира Дукића из Новог Сарајева, Ћорђа Ћурића, Милана Нинковића из Сарајева (Izveštaj oružničke postaje Alipašin Most od 9. septembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o pokolju pravoslavaca od

Остали заробљени Срби заточеници у Алипашином мосту, везани и мучени, стрпани су у неколико вагона и транспортовани у Рељево. Тамо су сви ухапшени, затворени и спаљени у непосредној близини жељезничке станице, у кући, подруму и штали Васе Васића. Истовремено су спаљени и укућани Васићи. Овом приликом у Рељеву је 7. септембра поубијано или живо спаљено око 300 људи, жена, дјеце и стараца. О овом догађају извјештаји органа НДХ казују: „остале укрцали у два вагона на жељезничкој постаји Алипашин Мост и одвезли до жељезничке постаје Рељево, гдје су их искрцали и везане у кућу Васе Васића утјерали, која се налази у непосредној близини споменуте жељезничке постаје, гдје су још у исту кућу дотјерали Владу Бучибабу његово троје дјеце, мајку, 2 сестре, 2 дјеце брата и мајку из села Пиривоја и још неколико лица чија се имена и презимена до сада нису могла установити. Кућу су упалили и сви су напред споменути у њој изгорјели...“.¹⁴ У извјештајима се наводи да су овај злочин починиле усташе Францетића бојне, те усташе из Сарајева на челу с логорником Бећиром Локмићем. У Рељеву су уморени већином парохијани долачки из Швракиног села, Алипашина моста и Новог Сарајева.

Након рата подигнута су спомен-обиљежја за страдале у Алипашином мосту и Рељеву. За страдале у Алипашином мосту обиљежје је постављено на стамбеној згради у Тимочкој улици број 9, на објекту подигнутом на мјесту гдје су усташе 7. септембра 1941. извршиле злочин над локалним Србима. Обиљежје је поставио Општински одбор Савеза бораца НОР-а Долац — Алипашин мост 27. јула 1953. г. Спомен-обиљежје за убијене Србе у Рељеву подигнуто је на њиви Вељка Васића, у предјелу Градац, подручје Двор, од стране Савеза бораца НОР-а, 5. септембра 1954. г. На овом локалитету сахрањене су кости око три стотине људи, одраслих и дјеце,

strane ustaša na svojoj teritoriji, oružnička postaja Alipašin Most broj 1600, 9. rujna 1941. g. br. 271, Zločini na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu : zbornik dokumenata. Tom 1, Zločini Nezavisne Države Hrvatske 1941—1945, 674—676).

14 Izveštaj oružničke postaje Alipašin Most od 9. septembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o pokolju pravoslavaca od strane ustaša na svojoj teritoriji, oružnička postaja Alipašin Most broj 1600, 9. rujna 1941. g. br. 271, Zločini na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu: zbornik dokumenata. Tom 1, Zločini Nezavisne Države Hrvatske 1941—1945, 674—676.

жителя околних села Сарајевског поља, које су 7. септембра 1941. г. побиле усташе.¹⁵

Савезна комисија је 1964. спровела и формирала попис „Жртве рата 1941—1945“ у који су уведене жртве Среза Сарајево према тадашњем територијалном уређењу СР БиХ.¹⁶ Музеј жртава геноцида у Београду по свом оснивању 1992. г. наставио је даљи рад на систематској ревизији и допуни непотпуног пописа из 1964. Према ревидираном и допуњеном попису са простора Среза Сарајево евидентирано је 38.110 цивилних жртава.

Националну структуру према овом попису чине: Муслимани 15.757 (41.35 %), Срби 10.918 (28.65 %) Јевреји 9.216 (24.18 %) остали и непознате националности 1.113 (2.92 %), Хрвати 1.016 (2.90 %). Наведени проценат страдалих српских жртава на простору Среза Сарајево од 28,65% знатно је мањи од процента пописаних српских жртава СР БиХ који износи чак 73,74% (од 126.265 цивилне жртве СР БиХ). Према попису у граду Сарајеву и ближој околини је током рата страдало 10.789 становника. Највећи број до данас пописаних цивилних жртава по националној структури чине Јевреји са 8.727 жртава (84.22%), док је број пописаних српских жртава укупно 819 (7.9%). Осталу структуру пописаних жртава чине Хрвати са 423 жртве (4.08%), муслимани са 305 жртава (2.94%), те остали и непознати са 88 жртава (0.85%).¹⁷ Међу погинулим борцима према националној структури највише страдалих бораца било је 821 Срба, 499 муслимана, 316 Јевреји, 189 Хрвата и 65 осталих.¹⁸

15 Smail Tihic, *Kataloški pregled spomen obilježja na području grada Sarajeva od 1945. do danas*, u: Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva, godina IV, knjiga IV, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo 1974, 313—344.

16 Срез Сарајево је тада сачињавало 30 општина: Бреза, Бусовача, Вареш, Високо, Витез, Вишеград, Вогошћа, Горажде, Зеница, Илијаш, Илица, Какањ, Калиновик, Кисељак, Крешево, Нови Травник, Ново Сарајево, Олово, Пале, Рогатица, Рудо, Соколац, Травник, Трново, Фојница, Фоча, Хан Пијесак, Хаџићи, Центар Сарајево и Чајниче. Град Сарајево чиниле су четири општине: Центар Сарајево, Илица, Ново Сарајево и Вогошћа.

17 Цветковић, Драган, „Босна и Херцеговина- нумеричко одређење људских губитака у Другом светском рату“, Годишњак музеја жртава геноцида, тематски број: Прилози истраживања злочина геноцида и ратних злочина, ур. Јован Мирковић, Београд 2009, 79—156.

18 Božo Madžar, „Ljudske i materijalne žrtve Sarajeva u toku drugog svetskog rata“, u: Sarajevo u revoluciji, 4, urednik Nisim Albahari i dr. (Sarajevo:

Црква Преображења Господњег у Сарајеву изграђена је 1940. г. према пројекту архитекте Александра Дерока. Освећење је 8. септембра 1940. г. извршио патријарх српски Гаврило (Дожић) уз саслужење митрополита дабробосанског Петра, епископа жичког Николаја, зворничко-тузланског Нектарија, захумско-херцеговачког Николаја и више свештеника и ђакона.¹⁹ Рат и окупација 1941. г. на овој парохији затекли су свештеника Вељка Шкаљка, који је на овој парохији био од 1933. г., пошто је наслиједио свога оца пароха Јована Шкаљка.²⁰

Након окупације и забране ћирилице, парох Вељко Шкаљак наставља вођење књиге на латиничном писму све до свог протјеривања. Тако је на страни 40. протокола за 1941. г. уз оригиналан ћирилични печат парохије долачке остављен је запис: „Po naredenju (касније дописано „усташких власти“, прим. Ж. Ј.) od danas imaju se matice voditi latinicom. N. Sarajevo 20/7 VI 1941.g. paroh Veljko Skaljak“. Недуго затим Шкаљак је од НДХ власти протјеран из Сарајева, те се након протјеривања од 15. јула 1941. г. све до 17. септембра 1941. г. нису водиле матичне књиге. Након прогона свештеника попис протокола вођен је нехронолошки и од стране неколико лица, све до ослобођења и до повратка надлежног свештеника.

Istorijski arhiv Sarajevo, 1981), 649–650;

19 Борис Баца, *Храм Преображења Господњег у Сарајеву, Византијска умјетност у архиепископском изразу Александра Дерока*, Бања Лука, 2023, 36.

20 Вељко Шкаљак рођен је 9. јуна 1910. г. у Сарајеву. Потиче из породице Шкаљак из Ступне код Шипова. Ова породица дала је велики број свештенослужитеља и једног свештенотученика Саву Шкаљка. Основну школу завршио је 1921. г., а четири разреда гимназије у Сарајеву 1926. г. Богословију у Сарајеву завршио је у јуну 1931. г. За ђакона је рукоположен 22. фебруара 1932. г. у Храму Рождества Просвете Богородице у Сарајеву, а за презвитера 23. фебруара 1932. г. у Цркви Св. арханђела Михаила и Гаврила од Његовог високопреосвештенства г. митрополита Петра. Ожењен супругом Стојанком (рођена Петровић). Постављен за привременог пароха на парохију добрунску одлуком број 707/1932. од 8. марта 1932. г. Премјештен је за привременог пароха долачког у Новом Сарајеву рјешењем број 1143 од 29. новембра 1933. г. Произведен је од митрополита Нектарија одлуком број 11/59. у чин протојереја на Божић 1959. г. Преминуо је 29. новембра 1980. г. а сахрањен на гробљу Баре у Сарајеву (Архив Митрополије дабро-босанске, Индекс свештенства и свештенотонаштва Митрополије, Сарајево, страна 170).

Податак о преузимању вођења књиге од органа НДХ остављен је на страни 41. након што је остављен запис: „Zaključno sa red. brojem 60. Sarajevo 17. 9. 1941. г.“ (потпис нечитљив, прим. Ж.Ј.). На странама од 41. до 50. уписани су први преминули тј. убијени парохијани жртве усташког злочина извршеног 7. септембра 1941. г. Жртве ових злочина уведене су у протокол 17. септембра 1941. г. од стране непознатог лица на латиничном писму. Ово лице као узрок смрти за прве двије уписане жртве навео је „ubijen kod željezničke stanice Reljevo“, да би исто накнадно прецртао, те дописао „nesretni slučaj“. Тек након рата унесена је од стране пароха Шкаљка права одредница о узроку страдања када је дописано „убијени од усташа“. Овај свештеник након рата је извршио опијело жртвама, што је и навео у одређеној рубрици. Истинитост наведених података на овим страницама о својим страдалим сродницима и познаницима потписом или отиском прста потврђују бројни свједоци. То су: Његослава Кнежевић, Милан Савић, Кате Луповац, Стана Драганић, Емилија Станојевић, Божица Деретић, Марица Кнежевић, Милка Ешпек, Роса Ешпек, Ристо Милошевић, Јока Божић, Мара Кнежевић, Роса Јошило, Нинковић Ангелина, Саво Радаковић, Јованка Јањић.

Жртве страдале 7. септембра у Алипашиним мосту и Рељеву накнадно су уписиване у Протокол и 23. априла 1942. г. на странама 48, 49 и 50, а на основу потврде главара села Николе Гргића. На латиничном писму жртве је у протокол унио Љ. Ристић, а као узрок смрти више не уписује одредницу „несретни случај“ већ наводи „погинуо“. Парох Шкаљак након рата на овим страницама врши корекције тако што је на страни 49 у рубрици узрок смрти поред изворног навода „погинуо“ додао и „Убијен и спаљен од усташа“ уз знак понављања (дито марк) за све страдале уписане по свједочењу главара села од 23. априла 1942. г. Након рата надлежни свештеник Шкаљак уписан је као свештеник који је извршио опијело, о чему је оставио на овим страницама свој потпис и натпис „опојао 7. IX 1945. г.“. Вељко Шкаљак код двије жртве уноси измјене у години рођења наводећи године старости код Мирка Млађена (са 55 година старости на 41 годину) те код Ђорђе Млађена (са 30 година на 32 г. старости).

У протоколу за 1944. г. на страни 58 уписане су двије жртве од 7. септембра 1941. г. Ове жртве уписали су свештеници тзв. Хрватске православне цркве: Иван Мрочковски и Николај Руженцов, на

основу пријаве о смрти број 125/44 издате по Општинском поглаварству рајловачком.

На страни 96 протокола за 1945. г. по повратку у Сарајево свештеник Шкаљак поред осталих уписао је једну жртву страдалу 7. септембра 1941. г. за коју је навео узрок смрти „Убијен од стране усташа“.

По ослобођењу, почевши са 7. мајем 1945. г. и странице 72, вођење протокола умрлих преузимају свештеници СПЦ. Поред надлежног пароха Вељка Шкаљка, сахране су вршили и протојереј Симо Беговић, протојереј Јанко Брежанчић, те јереј Милош Минић. Одмах по повратку, парох Вељко Шкаљак, заједно са преживјелим члановима Црквеног одбора, одржао је сједницу и извршио примопредају парохије и Црквене општине.

Персонални подаци о дјелимичним жртвама рата 1941—1945. наведени су у Књизи V протокола умрлих Српске православне црквене општине, Храма Светог Преображења у Новом Сарајеву. Ова књига садржи укупно 100 страница, а кориштена је од 13. септембра 1939. г. Књига није закључена, али је била у употреби до почетка 1946. г.

Списак се доноси у изворном облику уз наведене напомене када су извршене допуне и корекције. Навођење потпуних података о жртвама доноси се у изворном облику, онако како су записана са циљем очувања аутентичности. Подаци се наводе чак и када су у питању очигледне граматичке грешке, те онако како су уписане на латиничном и ћириличном писму. У тексту ће се наводити пуни наслови рубрике због очувања аутентичности и разумијевања контекста пописа жртава. Имајући у виду разлоге истраживања и писања овог рада, није потребно преписивање свих преминулих ове парохије, већ ће бити наведена имена страдалих за које постоји увјерење да су жртве рата.²¹ Упоредном анализом са списком жртава

²¹ У књизи умрлих Српске православне цркве Храма Светог Преображења у Новом Сарајеву по црквеном праву наведено је следећих 11 категорија података: 1. Име, презиме, занимање, пол и брачно стање умрлог, а) Код супруге и удове: име, презиме, занимање и место становања

Музеја жртава геноцида Београд уочена је несразмјера у подацима код неких пописаних жртава овог злочина, при чему су биографски подаци из Протокола умрлих детаљнији у већини пописних рубрика.

Као напомена код потврђених жртава доносе се биографски подаци жртава евидентираних у попису Музеја, „Поименични попис жртава Другог свјетског рата“, са идентификационим бројем, док се подаци о жртвама које нису на попису Музеја преносе у изворном облику.²² Списак страдалих од 7. септембра настао је хронолошки најближе септембарском злочину, те као прворазредни извор уз опширнију анализу на широј изворној основи може служити за корекције и ревизију списка „Поименични попис жртава Другог свјетског рата“. Списак Књиге V за многе жртве доноси податке потребне за прецизнију одредницу у категорији „Учиниолац злочина“ гдје се усташке јединице могу јасно одредити као извршитељи злочина. У књизи се наводи неколико истих особа код којих се поклапају сви или већина осталих података (Радаковић Перо страна 45, текући број 27, и страна 48, текући број 45; Јањић Ђорђо, страна 49, текући број 47, и страна 46, текући број 29).

Страна 41 — Протокол умрлих Српске православне цркве, Храма Св. Преображења у Новом Сарајеву за 1941. г.

Текући број 1. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Knežević Sredo, skupinovođa u želj. radioni, oženjen, muško, sin Petra i Ljubice r. Kapkeljić, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. god. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. god.; Место и гробље сахране: Rajlovac; Место рођења: Vardište; Година, ме-

супруга, б) Код деце: име, презиме и место становања родитеља; 2. Место где је умро (-ла, -ло); 3. Година, месец, дан и час смрти; 4. Година, месец и дан сахране; 5. Место и гробље сахране; 6. Место рођења; 7. Година, месец и дан рођења; 8. Узрок смрти; 9. Име и презиме свештеника који је опело извршио; 10. Да ли је умрли исповеђен и причешћен; 11. Примедба.

²² Претрага података о жртвама извршена је на сајту Музеја жртава геноцида у рубрици „Поименични попис жртава Другог свјетског рата“ <https://www.popis.muzejgenocida.rs/en/> (1. 7. 2025).

сец и дан рођења: 1900. godine; Узрок смрти: ubijen kod željezničke stanice Reljevo (касније исто било прецртано и дописано истим рукописом „nesretni slučaj”, прим. Ж.Ј.); Примедба: da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom сас. 18. 9. 41. Njegoslava Knežević”.²³

Текући број 2. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Knežević Petar, đak učiteljske škole, neoženjen, muško, sin Srede i Njegoslave r. Jovičić, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. ружна 1941. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. ружна 1941. г.; Место и гробље сахране: Rajlovac; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 1924. god.; Узрок смрти: ubijen kod željezničke stanice Reljevo (касније исто било прекрижено и дописано истим рукописом „nesretni slučaj” прим. Ж.Ј.); У ставци примедба наведено је да су „navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom сас. 18. 9. 41. Njegoslava Knežević”.²⁴

Текући број 3. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Đukić Jovo, žandarmeriski p. narednik, oženjen, muško, sin pok. Mihajla i Joke r. Rađević, Dr. A. Starčevića 66; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. ружна 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. ружна 1941; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Krupa na Vrbasu; Година, месец и дан рођења: 55 godina; Узрок смрти: nesretni slučaj. Примедба: Da su navodi navedeni pod red. br. 3 i 4 u svemu tačni jamčim svojim potpisom сас. 19.9.41. Milan Savić.²⁵

23 Име Презиме Родитељ Средо Кнежевић Петар, Година рођења: 1900, Општина боравка 6. априла 1941. Бреза, Место рођења Вардиште, Националност: Србин, Општина рођења: Бреза, Место боравка 6. априла 1941: Вардиште, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: као цивил, Учиниолац злочина: усташе, Идентификациони број: 5026с00499.

24 Име Презиме Родитељ Петар Кнежевић Средоје, Година рођења: 1924, Општина боравка 6. априла 1941. Ново Сарајево, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1574029003.

25 Име Презиме Родитељ Јово Ђукић Михајла, Година рођења: 1889, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Центар, Место рођења Крупа на Врбасу, Националност: Србин, Општина рођења: Бања Лука, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место

Текући број 4. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Đukić Predrag, neoženjen, muško, sin Jove i Marije r. Herceg, Dr. A. Starčevića 66; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Pale; Година, месец и дан рођења: 1925. g.; Узрок смрти: nesretni slučaj; Примедба: Da su navodi navedeni pod red. br. 3 i 4 u svemu tačni jamčim svojim potpisom sac. 19.9.41. Milan Savić.²⁶

Страна 42. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 5. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Purovac Mirko, žandarmerski narednik, oženjen, muško, sin pok. Stevana i Božice r. Gnjatović, Dr. A. Starčevića br. 66; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Obrovac; Година, месец и дан рођења: 1898. g.; Узрок смрти: Nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је покојник „опојат 7.9.1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sac. 19.9. 41. Kate Lurovac.²⁷

Текући број 6. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Draganić Jovo, penzioner, oženjen, muško, sin Jovana i Ksenije r. Petrić, Dr. A. Starčević 66; Место где је умро: Alipašin most; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. u 12 sati; Годи-

страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1126005051.

26 Име Презиме Родитељ Предраг Дукић Јово, Година рођења: 1925, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Центар, Место рођења Бања Лука, Националност: Србин, Општина рођења: Бања Лука, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1944, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1126005052.

27 Име Презиме Родитељ Мирко Пуповац Стеван, Година рођења: 1898, Општина боравка 6. априла 1941, Сарајево Центар, Место рођења Билишане, Националност: Србин, Општина рођења: Обровац, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.07.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: убијен директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 2175078021.

на месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Alipaštin most; Место рођења: selo Zukići орџ. Коњјис; Година, месец и дан рођења: 58 год.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је покојник „опојат 7.9.1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 20/9. 41. Stana Draganić (отисак прста, прим. Ж.Ј.).²⁸

Текући број 7. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Stanojević Jovan, zidar, oženjen, muško, sin Stanoja i Kaline rođ. Jović, Dr. A. Stračevića 66; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. рујна 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Brestovac, Zaječar; Година, месец и дан рођења: 1897. г.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“. прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „опело извршено 7. IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sar 20/9. 41. Emilija Stanojević.

Текући број 8. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Deretić Todor, ljevar želj. radione, oženjen, muško, sin +Jovana i Drage Čučković, Dr. A. Stračevića 66; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. рујна 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Bijela Voka Kotor; Година, месец и дан рођења: 11/3. 1915. г.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „опело извршено 7. IX

²⁸ Име Презиме Родитељ Јово Драганић Јован, Година рођења: 1887, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Титоград, Националност: Србин, Општина рођења: Титоград, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1577069019.

1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sar 20/9. 41. Božica Deretić.²⁹

Текући број 9. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Кнежевић Bogdan, radnik želj. radi., oženjen, muško, sin pok. Pere i Ane r. Krsman, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 34 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкалак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „опело извршено 7. IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas 22/9. 41. Marica Кнежевић (отисак прста прим. Ж.Ј.).

Текући број 10. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Ешпек Slavko, kovač želj. radione Sarajevo, neoženjen, muško, sin Pere i Milke rođ. Janković, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 1920. god; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкалак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „опело извршено 7. IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 22/9. 41 Milka Ешпек (отисак прста прим. Ж.Ј.).³⁰

²⁹ Име Презиме Родитељ Тодор Деретић Јован, Година рођења: 1915, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Центар, Место рођења Бијела, Националност: Црногорац, Општина рођења: Херцеговци, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учинио лац злочина: непознат, Идентификациони број: 1577072011.

³⁰ Име Презиме Родитељ Славко Ешпек Перо, Година рођења: 1920, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.06.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учинио лац злочина: усташе, Идентификациони број: 1576056011.

Страна 43. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 11. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Еšpek Velimir, zidar, neoženjen, muško, sin Janka i Rose rođ Milanović, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година, месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец, дан рођења: 1914. g.; Узрок смрти: nesretni slučaj; Примедба: Da su navodi svemu tačni jamčim svojim potpisom sas 22/9.1941. Rosa Ešpek (отисак прста, прим. Ж.Ј.).³¹

Текући број 12. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Milošević Božidar, naučnik, neoženjen, muško, sin Riste i Milke r. Filipović, Čengić vila broj 31; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година, месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Alipašin most; Место рођења: х; Година, месец, дан рођења: 1922. g.; Узрок смрти: nesretni slučaj; Примедба: da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 27.9.41. Risto Milošević.³²

Текући број 13. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Božić Griša, težak, oženjen, žena Joka, muško, sin pokojnog Milana i Ilinke r. Ninković, selo Halilovići opština Rajlovac; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 s.; Година, месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: selo Halilovići opć. Rajlovac; Година, месец, дан рођења: 44 godine; Узрок смрти: nesretni slučaj; Примедба: da su navodi u svemu tačni jedančim svojim potpisom sas 2/10 41. Joka Božić (отисак прста, прим. Ж.Ј.).

31 Име Презиме Родитељ Велимир Ешпек Јанко, Година рођења: 1914, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.09.1941, Место страдања: Релјево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1575046024.

32 Име Презиме Родитељ Божидар Милошевић Риста, Година рођења: 1922, Општина боравка 6. априла 1941. Краљево, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Краљево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 0796018004.

Текући број 14. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Knežević Drago, radnik, muško, oženjen, žena Mara r. Knežević, sin pokojnog Milana i pokojne Ruže, selo Halilovići opć. Rajlovac; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. rujna 1941. г. у 17 с.; Година, месец и дан сахране: 15. rujna 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: selo Halilovići opć. Rajlovac; Година, месец, дан рођења: 48 godina; Узрок смрти: nesretni slučaj; Примедба: da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 8/10. '41 Mara Knežević (отисак прста, прим. Ж.Ј.).³³

Текући број 16. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Jošilo Griša, težak, muško, oženjen, žena Rosa r. Šoja, sin pokojnog Đorđe i Simane rođene Studić, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. rujna 1941. г. у 17 с.; Година, месец и дан сахране: 15. rujna 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец, дан рођења: 48 godina; Узрок смрти: nesretni slučaj.

Страна 44. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 17. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Risto, težak, muško, oženjen, žena Mara r. Ešpeg, sin +Đorđe, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 60 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj.³⁴

Текући број 18. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Branko, težak, muško, neoženjen,

33 Име Презиме Родитељ Драго Кнежевић Милан, Година рођења: 1898, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учинилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576057024.

34 Име Презиме Родитељ Ристо Јошило Ђорђо, Година рођења: 1878, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Јошаница, Околност страдања: масовни покољ, Учинилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1506026001.

sin Riste i Mare r. Ešpeg. Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 30 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj.³⁵

Текући број 19. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Marko, težak, muško, neoženjen, sin Riste i Mare r. Ešpeg. Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 26 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj.³⁶

Текући број 20. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Rade, težak, muško, oženjen, žena Desanka r. Ružić, sin +Stevana i Cvije r. Popović. Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година месец и дан сахране 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 30 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj.³⁷

Текући број 21. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Maksim, težak, muško, oženjen, žena Stana r. Štaka, sin +Spasoja i Milke r. Bugor, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941.

35 Име Презиме Родитељ Бранко Јошило Ристо, Година рођења: 1914, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Јошаница, Околност страдања: масовни покољ, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1506026002.

36 Име Презиме Родитељ Марко Јошило Ристо, Година рођења: 1917, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Јошаница, Околност страдања: масовни покољ, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1506026003.

37 Име Презиме Родитељ Раде Јошило Стеван, Година рођења: 1910, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 06.09.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576051017.

г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 60 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj.³⁸

Текући број 22. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Mirko, težak, muško, oženjen, žena Janja r. Tintor, sin Maksima i Stane r. Štaka, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. рујна 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 30 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj.³⁹

Страна 45. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 23. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Ostoja, težak, muško, oženjen, žena Milka r. Njego, sin +Spasoje i Milke r. Bugor, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. рујна 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 62 godine; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкалак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „извршено опијело 7/IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁴⁰

38 Име Презиме Родитељ Максим Јошило Спасоје, Година рођења: 1880, Општина боравка 6. априла 1941. Доњи Вакуф, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Доњи Вакуф, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576051024.

39 Име Презиме Родитељ Мирко Јошило Максим, Година рођења: 1909, Општина боравка 6. априла 1941. Доњи Вакуф, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Доњи Вакуф, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576051025.

40 Име Презиме Родитељ Остоја Јошило Спасоје, Година рођења: 1875, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 06.09.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576051021.

Текући број 24. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Bogdan, težak, muško, neoženjen, sin Ostoje i Milke r. Njego, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 28 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкалак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „извршено опијело 7/IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁴¹

Текући број 25. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Jošilo Jovo, težak, muško, neoženjen, sin Ostoje i Milke r. Njego, Alipašin most; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna 1941. g. u 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. rujna 1941. g.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Alipašin most; Година, месец и дан рођења: 22 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкалак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „извршено опијело 7/IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.). Примедба: Da su navodi navedeni pod tačkom 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 i 25 u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 15/10. 41 Rosa Jošilo (отисак прста, прим. Ж.Ј.).⁴²

Текући број 26. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Ninković Milan, saobraćajni čin., neoženjen, muško, sin +Đorđe i Stanojke r. Mandić, Sarajevo Podcarina br. 55; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. rujna

41 Име Презиме Родитељ Богдан Јошило Остоја, Година рођења: 1912, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 06.09.1941, Место страдања: Релево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576051020.

42 Име Презиме Родитељ Јово Јошило Остоја, Година рођења: 1921, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 06.09.1941, Место страдања: Релево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576051018.

1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Sarajevo; Година, месец и дан рођења: 1918. god.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „извршено опијело 7/IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 24/10.41 Ninković Angelina.⁴³

Текући број 27. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Radaković Pero, podvornik, muško, oženjen, žena Mitra r. Leković, sin +Dane i +Save, Švrakino selo; Место где је умро: Alipašin most; Година месец дан и час смрти: 7. рујна 1941. у 15 s.; Година месец и дан сахране: 14. рујна 1941; Место и гробље сахране: Ваџићи; Место рођења: Gospić; Година, месец и дан рођења: 57 god.; Узрок смрти: nesretni slučaj (додато накнадно: „убијен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.). Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак (име свештеника накнадно је уписано, уз напомену да је „извршено опијело 7/IX 1945. г.“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom sas. 31/10. 41 Savo Radaković.⁴⁴

Страна 46. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 29. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Đordo, kuvar, muško, oženjen, žena Danica r. Radan, sin Milana Janjića i Jovanke r. Đokić, Ćen. vila; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. рујна 1941. г. у 17 sati; Година месец и дан сахране: 15. рујна 1941. г.; Место и

43 Име Презиме Родитељ Милан Нинковић Ђорђе, Година рођења: 1927, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Центар, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.06.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: остали, Учиницац злочина: усташе, Идентификациони број: 1570135028.

44 Име Презиме Родитељ Перо Радаковић Дане, Година рођења: 1888, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Босанска Крупа, Националност: Србин, Општина рођења: Босанска Крупа, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Алипашин мост, Околност страдања: директни терор, Учиницац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576053003.

гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Čengić vila; Година, месец и дан рођења: 30 god.; Узрок смрти: Nesretni slučaj Примедба: Da su navodi u svemu tačni jamčim svojim potpisom 18/XII/1941. Jovanka Janjić (отисак прста, прим. Ж.Ј.). (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело Вељко Шкаљак, парох, који је поред свога имена написао за ову жртву „опојао 7-IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁴⁵

Страна 48. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 42. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Mladen Mirko, muški, zemljoradnik; Место где је умро: Alipaštin most; Година месец дан и час смрти: 7-IX-1941. г.; Година месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: х; Место рођења: х; Година, месец и дан рођења: 1900. г.; Узрок смрти: roginuo; Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23.IV.1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7/IX-1945. г.“, уз корекцију година старости прекрижено 55 година те дописано 1900. година рођења, прим. Ж.Ј.).⁴⁶

Текући број 43. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Mladen Đorđo, muški, zemljoradnik; Место где је умро: Alipaštin most; Година месец дан и час смрти: 7- IX-1941; Година месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: х; Место рођења: х; Година, месец и дан рођења: 1909. г.; Узрок смрти: roginuo; Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23.IV.1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао

45 Име Презиме Родитељ Ђорђо Јањић Милан, Година рођења: 1912, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.09.1941, Место страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учинилац злочина: усташе, Идентификациони број: 1576047003.

46 Име Презиме Родитељ Мирко Млађен Јово, Година рођења: 1900, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Рељево—Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учинилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576049007.

7/IX-1945. г.“, уз корекцију година старости прекрижено 30 година те дописано 1909. година рођења, прим. Ж.Ј.).⁴⁷

Текући број 44. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Radaković Mile, muški, trg. pomoćnik; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7-IX-1941; Година месец и дан сахране: x; Место и гробље сахране: x; Место рођења: x; Година, месец и дан рођења: 18 god.; Узрок смрти: poginuo; Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23.IV.1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7/IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).

Текући број 45. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Radaković Pero, muški, podvornik; Место где је умро: Alipašin most; Година месец дан и час смрти: 7-IX-1941. г.; Година месец и дан сахране: x; Место и гробље сахране: x; Место рођења: x; Година, месец и дан рођења: 55 god.; Узрок смрти: poginuo; Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23.IV.1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7/IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁴⁸

Текући број 46. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Stojović Vukašin, muški, bravar, oženjen; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7-IX-1941; Година месец и дан сахране: x; Место и гробље сахране: x; Место рођења: Danilov grad, Crna Gora; Година, месец и дан рођења: 30 god.; Узрок смрти: poginuo; Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23.IV 1942. г.; Накнадно уписан

47 Име Презиме Родитељ Ђорђо Млађен Симо, Година рођења: 1910, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Сарајево—Рељево, Околност страдања: директни терор, Учинилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576048007.

48 Име Презиме Родитељ Перо Радаковић Дане, Година рођења: 1888, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Босанска Крупа, Националност: Србин, Општина рођења: Босанска Крупа, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Алипашин мост, Околност страдања: директни терор, Учинилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576053003.

као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: опојао 7. IX 1945. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7/ IX-1945. г.“. Шкаљак је накнадно допунио биографске податке наводећи имена родитеља страдалог те име супруге „Син: Велише и Милене. Супруг: Љиљане р. Колунџић“ прим. Ж.Ј.).⁴⁹

Страна 49. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 47. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Јанјић Ђорџо, мушки, бравар, ожењен; Место где је умро: Рељево; Година, месец, дан и час смрти: 7-9-1941. г.; Година, месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: х; Место рођења: х; Година, месец, дан рођења: 30 godina (1912. г.); Узрок смрти: Roginuo (накнадно од стране свештеника Вељка Шкаљка уписано: „Убијен – спаљен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavarara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23.IV 1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7-IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).

Текући број 48. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Јанјић Душан, мушки, неожењен, тежак, син Милана; Место где је умро: Рељево; Година, месец, дан и час смрти: 7. 9. 1941. г.; Година, месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: х; Место рођења: х; Година, месец, дан рођења: (1918) 24 godine; Узрок смрти: Roginuo (накнадно од стране свештеника Вељка Шкаљка уписано: „Убијен–спаљен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavarara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 23. IV 1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7-IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁵⁰

49 Име Презиме Родитељ Вукашин Стојовић Данило, Година рођења: 1910, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Титоград, Националност: Црногорац, Општина рођења: Титоград, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.10.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учинилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1575046009.

50 Име Презиме Родитељ Душан Јањић Милан, Година рођења: 1920, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 15.09.1941, Место

Текући број 49. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Đoković Petar, muški, oženjen, težak, Švrakino selo; Место где је умро: Alipašin most; Година, месец, дан и час смрти: 7. 9. 1941. г.; Година, месец и дан сахране: 7-9-1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Џајнице; Година, месец, дан рођења: 55 godina (1891); Узрок смрти: Roginuo (накнадно од стране свештеника Вељка Шкаљка уписано: „Убијен-спаљен од стране усташа“, прим. Ж.Ј.); Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 4.V 1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „опојао 7-IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).

Текући број 50. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Gulija Janko, muški, oženjen, težak, Švrakino selo; Место где је умро: Alipašin most; Година, месец, дан и час смрти: 7-9-1941. г.; Година, месец и дан сахране: x; Место и гробље сахране: x; Место рођења: x; Година, месец, дан рођења: 45 godina; Узрок смрти: Roginuo (накнадно од стране свештеника Вељка Шкаљка уписано: „Убијен-спаљен од стране усташа“); Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 4.V 1942. г.; (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „опојао 7-IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁵¹

Текући број 52. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Mladen Danilo, muški, težak, Švrakino selo, sin Milana i Milene (Након рата од свештеника Шкаљка дописано: „Муж Савете Ђокић“, те мјесто рођења „Швракино село“, прим. Ж.Ј.); Место где је умро: Alipašin most; Година, месец, дан и час смрти: 7-9-1941. г.; Година, месец и дан сахране: x; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Švrakino selo; Година, месец, дан рођења: 23 godine; Узрок смрти: Roginuo (накнадно од стране свештеника Вељка Шкаљка уписано: „Убијен од стране усташа“. прим. Ж.Ј.); Примедба: Uvedeno na osnovu potvrde glavara sela Grgić Nikole. Lj. Ristić 4.V 1942. г.;

страдања: Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: усташе, Идентификациони број: 1576047004.

51 Име Презиме Родитељ Јанко Гулија Перо, Година рођења: 1904, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.08.1941, Место страдања: Рељево-Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учиниолац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576049006.

(Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, те напомена: „Опојао 7-IX-1945. г.“, прим. Ж.Ј.).⁵²

Страна 50. Протокол умрлих Српске православне цркве

Текући број 53. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Mladen Gavro, sin Riste i Joke, muško, oženjen, težak, Švrakino selo; Место где је умро: Alipašin most; Година месец дан и час смрти: 7- IX-1941. г.; Година месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: х; Место рођења: х; Година, месец и дан рођења: х; Узрок смрти: Poginuo; Примедба: Uvedeno po prijavi gl. sela N. Grgića 4.V.1942.g.

Текући број 56. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Mladen Tane, muško, oženjen, težak. Sin Tane i Janje; Место где је умро: Švrakino selo; Година месец дан и час смрти: 7-IX-1941. г.; Година месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: х; Место рођења: Švrakino selo; Година, месец и дан рођења: 30 god.; Узрок смрти: Poginuo; Примедба: Uvedeno po prijavi gl. sela Grgića N.; 9.6.1942. г.⁵³

Страна 57. Протокол умрлих Српске православне цркве, Храма Св. Преображења у Новом Сарајеву за 1943. г.

Текући број 93. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Milinković Vaso, sin Vukana, težak, Svrake; Место где је умро: Krivoglavci; Година месец дан и час смрти: 7. IX 1941. г.; Година месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране:

52 Име Презиме Родитељ Данило Млађен Милан, Година рођења: 1919, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Рељево-Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учишилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576049012.

53 Име Презиме Родитељ Гавро Млађен Ристо, Година рођења: 1886, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Рељево-Сарајево, Околност страдања: директни терор, Учишилац злочина: непознат, Идентификациони број: 1576049009.

Svrake Krivoglavci; Место рођења: х; Година, месец и дан рођења: 1919. г.; Узрок смрти: roginuo.⁵⁴

Текући број 95. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Mlađen Luka, sin Milana, težak, Švrakino selo; Место где је умро: Reljevo; Година месец дан и час смрти: 7. IX 1941. г.; Година месец и дан сахране: х; Место и гробље сахране: Švrakino selo; Место рођења: х; Година, месец и дан рођења: 1914. г.; Узрок смрти: roginuo.⁵⁵

Страна 58. Протокол умрлих Српске православне цркве, Храма Св. Преображења у Новом Сарајеву за 1944. г.

Текући број 101. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Kovačević Luka, želj. čin., sin Mitra i Jovanke rođene Božanović, pravoslavne vjere iz Alipašinoг polja Rajlovac, pol muški; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. IX 1941. г.; Година, месец и дан сахране: 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Doboј; Година, месец, дан рођења: 30. 10. 1906. г.; Узрок смрти: Roginuo; Примедба: Uбилежен na temelju prijave o smrti broj 125/44 izdane po opć. poglavarstvu rajlovačkom broj 816/44, ubilježio protojereј I. Mročkovski.

Текући број 102. Презиме, име, занимање, пол и брачно стање умрлога: Lalović Vasilj, želj. dočinovnik, roditelji Lozo i Ruža, pravoslavne vjere, muško, oženjen iz Čengić vile, općina Rajlovac, supruga Ljeposava г. Knežević; Место где је умро: Reljevo; Година, месец, дан и час смрти: 7. IX 1941. г.; Година, месец и дан сахране: 1941. г.; Место и гробље сахране: Reljevo; Место рођења: Kalinovik; Година, месец, дан рођења: х; Узрок смрти: roginuo; Примедба: Uбилежен na temelju

54 Име Презиме Родитељ Васо Милинковић Вукан, Година рођења: 1919, Општина боравка 6. априла 1941. Вогошћа, Место рођења Кривоглавци, Националност: Србин, Општина рођења: Вогошћа, Место боравка 6. априла 1941: Кривоглавци, Година страдања: 07.09.1941, Место страдања: Кривоглавци, Околност страдања: директни терор, Учини-лац злочина: усташе, Идентификациони број: 1602013003.

55 Име Презиме Родитељ Лука Млађен Милан, Година рођења: 1917, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Непознато, Националност: Србин, Општина рођења: Непозната, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 07.09.1941. Место страдања: Рељево-Сарајево, Околност страдања: директни терор Учи-нилац злочина: непознат.

prijave o smrti broj 126/44 izvoda po opć. poglavarstvu Rajlovac broj 126 od 29. 8. 1944. g., ubilježio arhimandrit Nikolaj (Ružencov).

Страна 64. Протокол умрлих Српске православне цркве, Храма Св. Преображења у Новом Сарајеву за 1944. г.

Текући број 33. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Đokić Milan, težak, muški, oženjen, pravosl. vjere, sin: Riste i Milene rođ. Vasić iz Halilovića; Место где је умро: Halilovići obć. Rajlovac; Година месец дан и час смрти: 7. септембар 1941; Место и гробље сахране: Halilovići; Место рођења: Halilovići; Година, месец и дан рођења: star 32 god.; Узрок смрти: poginuo; Примедба: ubilježeno na temelju izjave obć. Rajlovačke broj 7731/44. (Накнадно уписан као свештеник који је извршио опијело: Вељко Шкаљак, парох, који је након рата додао и датум смрти/сахране ћириличним писмом, прим. Ж.Ј.).

Страна 96. Протокол умрлих Српске православне цркве, Храма Св. Преображења у Новом Сарајеву

Текући број 180. Презиме име занимање пол и брачно стање умрлога и место становања: Вујасиновић Томо, жандармер наредник војник. Муж: Љепосаве р. Зечевић из Алипашина моста. Син: Богдана и Марије. Мушки, ожењен; Место где је умро: Рељево; Година месец дан и час смрти: 7. септембар 1941. г.; Година месец и дан сахране: 14. септембар 1941. г.; Место и гробље сахране: Рељево; Место рођења: Ивошевци; Година, месец и дан рођења: 29. јули 1878. г.; Узрок смрти: убијен од стране усташа; Презиме и име свештеника који је опело извршио: Вељко Шкаљак, парох.⁵⁶

⁵⁶ Име Презиме Родитељ Томо Вујасиновић Богдан, Година рођења: 1880, Општина боравка 6. априла 1941. Сарајево Ново, Место рођења Ивошевци, Националност: Србин, Општина рођења: Книн, Место боравка 6. априла 1941: Сарајево, Година страдања: 08.09.1941, Место страдања: Рељево, Околност страдања: директни терор, Учиницац злочина: непознат, Идентификациони број: 1506031023.

Резиме:

Књига број V Протокол умрлих СПЦ општине у Новом Сарајеву прворазредни је историјски извор за изучавање страдања Срба Сарајева 7. септембра 1941. г. Књига доноси појединости о страдању Срба непосредно по окупацији, времену прогона православних свештеника, успостављању хибридне творевине 'Хрватске православне цркве', те њене улогу у прикривању злочина вршених над Србима. Карактер тоталне деструктивности које је имала квислиншка НДХ, те идеолошки приступ попису жртава комунистичких власти након рата нису оставили простора за документовање и евидентирање свих српских жртава на простору Сарајева. Да би се заокружиле чињенице и хронолошки преглед страдања, ови спискови су важна ставка с обзиром на то да су у случају Сарајева објављени примарни извори више него оскудни, сиромашни и недовољни. Специфичности настанка спискова преминулих, те детаљни подаци унесени након рата представљају референтне стопе које доприносе историографији у покушају да се страдање Срба у Сарајеву дјелимично или у потпуности расвијетли.

Библиографија

Извори:

Необјављени извори:

1. Архив митрополије дабробосанске (АМДБ) (фонд Храма Св. арханђела Михаила и Гаврила - Стара црква у Сарајеву), Сарајево
2. Архив митрополије дабробосанске (АМДБ) (фонд Храма Рођења Пресвете Богородице у Зеници), Зеница

Литература

Ђурић, Вељко, *Усџаше и ѓравославље, Хрвајска ѓравославна црква*, Београд 1989.

Џутић, Nikola, *Ideologija i vjerska politika nadbiskupa Stepinca u Jugoslaviji 1934–1946*, Beograd 2017.

Јовић, протојереј Саво Б., *Свешћеномученик Ејиској Варнава Насћић (1914–1964)*, Београд 2004.

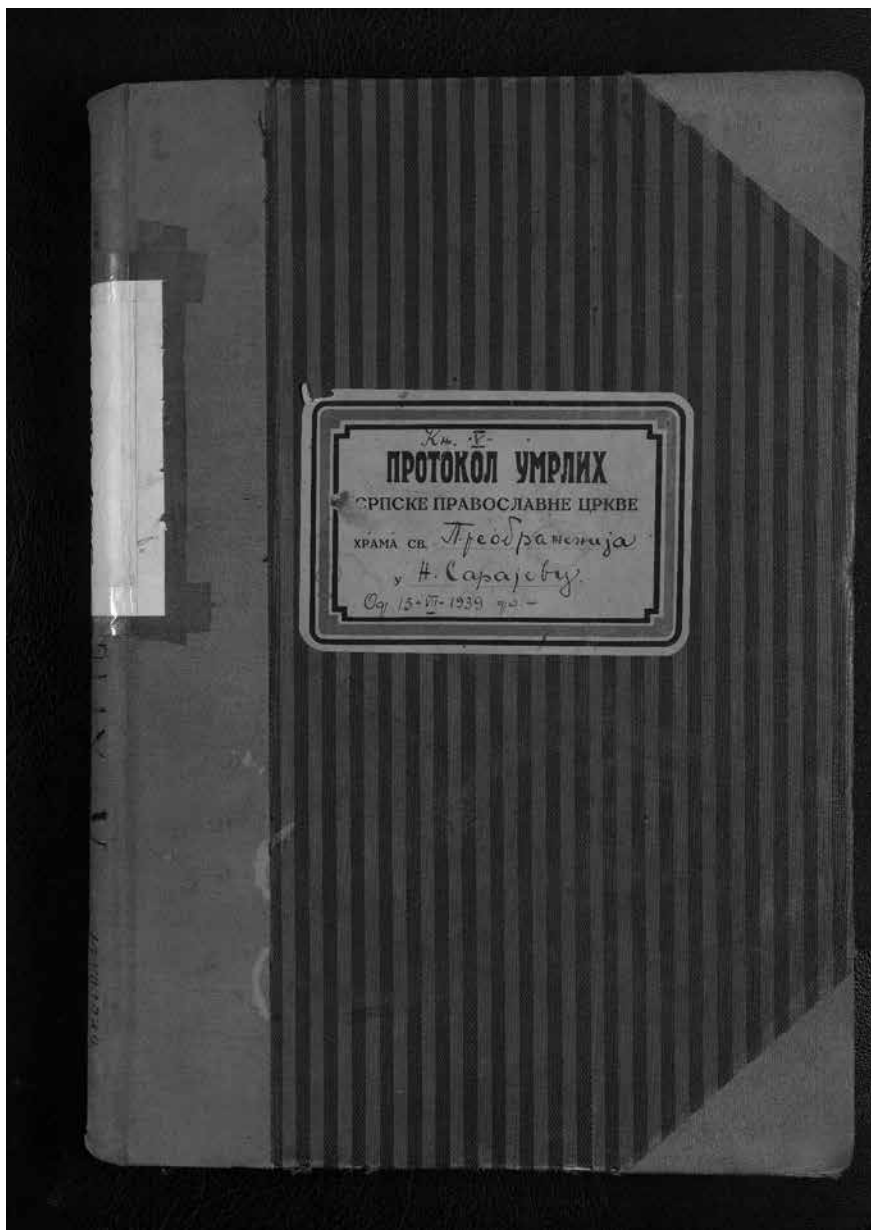
- Радић, Радмила, *Држава и верске заједнице: 1945—1970*. I, Београд 2002, 62.
- Radić, Radmila, *Verom protiv vere - država i verske zajednice u Srbiji 1945—1953*, Beograd 1995.
- Požar, Petar, *Hrvatska pravoslavna crkva u prošlosti i budućnosti*, Zagreb 1996.
- Слијепчевић, Ђоко, *Историја Српске православне цркве II књиџа: Ог џочейка XIX века до краја Друџої свеїскої раїа*, Минхен 1966.
- Slijerčević, Đoko, *Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, knjiga 2, Minhen 1978.
- Баџа, Борис, *Храм Преображења Господњег у Сарајеву, Византијска умјетност у архитектонском изразу Александра Дерока*, Бања Лука 2023.

Чланци

- Milošević, Slobodan, „О прекрштавању православног становништва у NDH у време Другог свetskог рата“. *Istorija 20. veka: Časopis Instituta za savremenu istoriju*, br. 3 (1985), 71—92.
- Пилиповић, Радован, „Руско емигрантско свештенство на простору Независне Државе Хрватске (1941—1945)“. *Годишњак за истраживање јеноцига*, Св. 11/1 (2019), 121—137.
- Стојановић, Александар, Ломпар Растко, «Ангажман Независне Државе Хрватске на међународном признању Хрватске православне цркве 1942—1944», *Токови историје: часопис Института за новију историју Србије*, бр. 27 (2/2019), 35—58.
- Јандрић, Жељко, „Прилог истраживању прозелитизма клера римокатоличке цркве у НДХ: неколико случајева насилног прекрштавања православних Срба“, *Тојола*, ЈУ „Спомен-подручје Доња Градина“, година VI, бр. 6 (2020), 89—118.
- Јандрић, Жељко, „Прилози за истраживање дјеловања тзв. ‘Хрватске православне цркве’ на подручју канонске Српске православне митрополије дабробосанске у времену НДХ окупације (кроз изворе и документарну грађу)“, *Годишњак за истраживање јеноцига*, св. 16/1, Београд 2024, 49—77.
- Tihic, Smail, „Kataloški pregled spomen obilježja na području grada Sarajeva od 1945. do danas“, *Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva*, godina IV, knjiga IV, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo 1974, 313—344.

Зборници

- Ђрчић, Rafael, „Okupacioni sistem i ustaška Nezavisna Država Hrvatska u Sarajevu 1941—1943“. *Sarajevo u revoluciji* II. Urednik Nisim Albahari, 243—284. Sarajevo: Istorijski arhiv, 1977.
- Šefkić, Safet, „Stradanja stanovništva od prvih bombardovanja“, *Sarajevo u revoluciji* II. Urednik Nisim Albahari, 88—95. Sarajevo: Istorijski arhiv, 1977.
- Јаковљевић, Danilo, „O prvim zločinima nad stanovništvom u okolini Sarajeva“, *Sarajevo u revoluciji* II. Urednik Nisim Albahari, 158—166. Sarajevo: Istorijski arhiv, 1977.
- Мађар, Božo, „Ljudske i materijalne žrtve Sarajeva u toku drugog svetskog rata“, *Sarajevo u revoluciji* IV. Urednik Nisim Albahari, 649—650. Sarajevo: Istorijski arhiv, 1981.
- Реро, Josip Bilik, „Prva streljanja na Vracama“, *Sarajevo u revoluciji* II. Urednik Nisim Albahari, 167—171. Sarajevo: Istorijski arhiv, 1977.
- Мирковић, Јован, „Хронологија злочина (април - август 1941. године) - прилог доказима о геноцидном карактеру Независне Државе Хрватске“. *Прилози истраживању злочина Јеноцида и ратних злочина*. Уредник Јован Мирковић, 11—78. Београд: Музеј жртава геноцида, 2009.
- Томанић, Борис, Стамболија Небојша, Цветковић Драган, „Цивилне жртве Другог светског рата у срезу Сарајево: Општи преглед и квантификација“, *Војно-историјски гласник*, 2024, бр. 2, 47—74.
- Цветковић, Драган, „Босна и Херцеговина - нумеричко одређење људских губитака у Другом светском рату“, *Годишњак музеја жртва Јеноцида*, тематски број: Прилози истраживања злочина геноцида и ратних злочина, ур. Јован Мирковић, Београд 2009, 79—156.

Прилог 1: Насловна страна књиге

стр. 40

Протокол умрлих српске православне цркве, крајин

Број	Име умрлог, презиме, год. и датум смрти (уколико је познато)	Година умрла	Мјесто умрла	Породица	Место погребља	Забелешка
17	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
18	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
19	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
20	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
21	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]

стр. 41

св. Српска у Новом Сарајеву за 1918. год.

Број	Име умрлог	Година умрла	Мјесто умрла	Породица	Место погребља	Забелешка
1	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
2	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
3	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
4	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
5	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]

Прилог 2: Протокол умрлих СПЦ општине у Новом Сарајеву страна 40

стр. 41

Протокол умрлих српске православне цркве, крајин

Број	Име умрлог, презиме, год. и датум смрти (уколико је познато)	Година умрла	Мјесто умрла	Породица	Место погребља	Забелешка
22	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
23	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
24	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
25	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
26	Српски војник Име умрлог: [нејасно] Година умрла: 1918 Мјесто умрла: [нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]

стр. 42

св. Српска у Новом Сарајеву за 1918. год.

Број	Име умрлог	Година умрла	Мјесто умрла	Породица	Место погребља	Забелешка
1	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
2	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
3	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
4	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]
5	[нејасно]	1918	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]	[нејасно]

Прилог 3: Протокол умрлих СПЦ општине у Новом Сарајеву страна 41

Протокол умрлих српске православне цркве, храма					на 19 год.				
Број	Име умрлог	Датум умрлог	Место умрлог	Пол	Возраст	Узрок смрти	Датум саопштења	Датум саопштења	Забелешка
5	Милош Јован Костић	1891 год.	Београд	Мушкар	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
6	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
7	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
8	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
9	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена

Прилог 4: Протокол умрлих СПЦ општине у Новом Сарајеву страна 42

Протокол умрлих српске православне цркве, храма					на 19 год.				
Број	Име умрлог	Датум умрлог	Место умрлог	Пол	Возраст	Узрок смрти	Датум саопштења	Датум саопштења	Забелешка
11	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
12	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
13	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
14	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена
15	Марија Јован Костић	1891 год.	Београд	Жена	15 год.	Бубонска	1911 год.	1911 год.	Умрла жена

Прилог 5: Протокол умрлих СПЦ општине у Новом Сарајеву страна 43

The image shows two pages of a handwritten death protocol. The left page is titled "Протокол уцрних српских православних цркава, града" and the right page is titled "сп. у за 19 год.". Both pages contain tables with columns for names, dates, and other details. The handwriting is in Cyrillic script.

Прилог 6: Протокол умрлих СПЦ општине
у Новом Сарајеву страна 49

Abstract

Volume V of the Book of Deaths of the Serbian Orthodox Church's municipality in Novi Sarajevo is a first-rate historical source for studying the suffering of the Sarajevo Serbs on 07 September 1941. The Volume provides details about the suffering of the Serbs immediately after the occupation, the time of the persecution of Orthodox priests, the establishment of the hybrid creation of the „Croatian Orthodox Church”, and its role in concealing the crimes committed against the Serbs. The character of total destructiveness of the quisling NDH /*Independent State of Croatia*/, and the ideological approach to the list of victims of the communist authorities after the war left no room for documenting and recording all Serbian victims in the Sarajevo area. In order to complete the facts and the chronological overview of the suffering, these lists play an important role in view of the fact that, in the case of Sarajevo, the primary sources that have been published are more than scarce, poor and insufficient. The specificities of the creation of

the lists of the deceased, as well as the detailed data entered after the war, represent reference rates that contribute to historiography in attempting to partially or fully shed light on the suffering of the Serbs in Sarajevo.